

KIRUNCHONG SEBAGAI ALAT MUZIK TRADISIONAL MASYARAKAT RIDAYUKH SERIAN, SARAWAK

Ellia Anak Aput

Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian
(Pengurusan Seni)
2014

**KIRUNCHONG SEBAGAI ALAT MUZIK TRADISIONAL MASYARAKAT
BIDAYUH SERIAN, SARAWAK.**

ELIA ANAK APUT

**Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan kepujian
(Program Pengurusan Seni)**

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

2014

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

Grade: _____

Please tick (✓)

Final Year Project Report

Masters

PhD

DECLARATION OF ORIGINAL WORK

This declaration is made on the 18th day of June 2014.

Student's Declaration:

I ELIA ANAK APUT, 30056, FACULTY OF APPLIED & CREATIVE ARTS
----- (PLEASE INDICATE STUDENT'S NAME, MATRIC NO. AND FACULTY) hereby declare
that the work entitled KIRUNCHONG SEBAGAI ALAT MUZIK TRADISIONAL MASYARAKAT BIDAYUH SERIAN, SARAWAK
----- is my original work. I have not copied from any other students' work or
from any other sources except where due reference or acknowledgement is made explicitly in the
text, nor has any part been written for me by another person.

18/06/2014

Date submitted

ELIA ANAK APUT (30056)

Name of the student (Matric No.)

Supervisor's Declaration:

I Dr Noria Ak Tugang ----- (SUPERVISOR'S NAME) hereby certifies that
the work entitled KIRUNCHONG SEBAGAI ALAT MUZIK TRADISIONAL MASYARAKAT BIDAYUH SERIAN, SARAWAK
----- (TITLE) was prepared by the above named student, and was submitted
to the "FACULTY" as a * partial/full fulfillment for the conferment of BACHELOR OF APPLIED
ARTS WITH HONOURS (ARTS MANAGEMENT) ----- (PLEASE INDICATE THE
DEGREE), and the aforementioned work, to the best of my knowledge, is the said student's work.

Received for examination by: Dr Noria Ak Tugang Date: 18/6/2014

Name of the supervisor)

I declare that Project/Thesis is classified as (Please tick (\)):

- CONFIDENTIAL** (Contains confidential information under the Official Secret Act 1972)*
 RESTRICTED (Contains restricted information as specified by the organization where Research was done)*
 OPEN ACCESS

Validation of Project/Thesis

I therefore duly affirmed with free consent and willingness declare that this said Project/Thesis shall be placed officially in the Centre for Academic Information Services with the abiding interest and rights as follows:

- This Project/Thesis is the sole legal property of Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS).
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies for the purpose of academic and research only and not for other purpose.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to digitalise the content for the Local Content Database.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies of the Project/Thesis for academic exchange between Higher Learning Institute.
- No dispute or any claim shall arise from the student itself neither third party on this Project/Thesis once it becomes the sole property of UNIMAS.
- This Project/Thesis or any material, data and information related to it shall not be distributed, published or disclosed to any party by the student except with UNIMAS permission.

Student signature _____
(2014)

Supervisor signature: _____
(2014)

Current Address:

Kuching, Sarawak

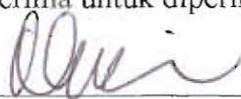
Notes: * If the Project/Thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach together as annexure a letter from the organization with the period and reasons of confidentiality and restriction.

[The instrument is duly prepared by The Centre for Academic Information Services]

PENGAKUAN

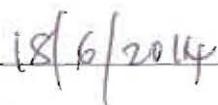
Projek yang bertajuk '**KIRUNCHONG SEBAGAI ALAT MUZIK TRADISIONAL MASYARAKAT BIDAYUH SERIAN, SARAWAK**' telah disediakan oleh **ELIA ANAK APUT** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian Pengurusan Seni.

Diterima untuk diperiksa oleh:

(DR NORIA ANAK TUGANG)

Tarikh:

ABSTRAK

Kajian ini mengenai peranan alat muzik tradisional masyarakat Bidayuh yang dikenali sebagai Kirunchong. Alat muzik ini merupakan satu alternatif penting bagi masyarakat Bidayuh pada zaman dahulu dalam menjalankan kehidupan sehari-hari mereka. Penekanan kajian ini diberikan kepada penelitian terhadap fungsi-fungsi alat muzik Kirunchong dan faktor kepupusan alat muzik dalam masyarakat Bidayuh pada masa sekarang. Kajian ini turut mengupas tentang nilai estetika alat dan bunyi muzik Kirunchong itu. Maklumat ini penting bagi memperkenalkan alat muzik Kirunchong kepada masyarakat umum dan mengekalkan seni muzik warisan masyarakat Bidayuh agar terus dipelihara untuk generasi yang akan datang.

ABSTRACT

These researches regarding the role of traditional music of Bidayuh community known as Kirunchong. These traditional music is one of the important alternatives for Bidayuh community in their daily lives. This research emphasized the functions of traditional music and also the factors of extinctions of this traditional music among the Bidayuh community nowadays. This research also discuss about the esthetical value of the instrument and sounds of the kirunchong itself. This information is important to introduce the instrument to the public and to sustain the heritage of Bidayuh community music in order to preserve for new generation to appreciate.

PENGHARGAAN

Terlebih dahulu saya mengucapkan syukur kepada Tuhan atas berkat yang dikurniakan kepada saya sepanjang pelaksanaan projek ini. Atas berkat Tuhan, saya dapat menyiapkan projek ini dengan jiwa yang tenang, sabar dan bertawakal dalam menghadapi setiap dugaan. Dengan berkat Tuhan juga projek ini telah disempurnakan dengan jayanya.

Dalam kesempatan ini, saya ingin mengucapkan ribuan terima kasih kepada Dr Noria Ak Tugang selaku penyelia projek tahun akhir saya atas bimbingan dan tunjuk ajar yang beliau berikan kepada saya sepanjang pelaksanaan projek ini. Tanpa bimbingan dan tunjuk ajar beliau saya mungkin tersasar dalam menyiapkan projek ini. Segala ilmu yang beliau curahkan akan sentiasa tersemat dalam diri saya untuk selamanya.

Ucapan terima kasih juga ditujukan kepada keluarga, saudara-mara, rakan-rakan yang banyak memberi sokongan dan kata-kata semangat kepada saya sepanjang menyiapkan projek ini. Kata-kata nasihat dan semangat yang mereka ungkapkan sentiasa mendorong diri saya untuk membuat yang terbaik dalam projek ini. Akhir sekali, sekalung penghargaan saya tuju kepada responden yang bersama saya sepanjang menyiapkan projek ini. Terima kasih kerana sudi meluangkan masa bersama saya dalam sesi temuramah bagi mendapatkan maklumat untuk kajian ini.

ISI KANDUNGAN

KANDUNGAN

MUKA SURAT

Halaman Tajuk	i
Borang Pengesahan	ii - iii
Pengakuan	iv
Abstrak	v
Abstract	vi
Penghargaan	vii
Isi Kandungan	viii - ix

Bab 1 : Pendahuluan

1.1 Pengeualan	1-2
1.2 Permasalahan Kajian	3
1.3 Objektif Kajian	4
1.4 Hipotesis	5
1.5 Skop Kajian	6
1.6 Kepentingan Kajian	7
1.7 Batasan Kajian	8

Bab 2 : Sorotan Kesusteraan

2.1 Pengenalan	9
2.2 Alat Muzik Tradisional	9-11
2.3 Alat Muzik berinspirasikan Alam Semulajadi	11-13
2.4 Kategori Alat Muzik	13-14
2.5 Pengenalan Buluh	15-18
2.6 Fungsi Buluh	18-22
2.7 Buluh sebagai Alat Muzik	22-25
2.8 Asal Usul Masyarakat Bidayuh	26-28
2.9 Rumusan	28

Bab 3 : Metodologi Kajian

3.1 Pengenalan	29
3.2 Data Sekunder	30
3.2.1 Kajian perpustakaan	30

3.2.2 Internet	31
3.3 Data Primer	31-32
3.3.1 Kerja Lapangan	32
3.3.1.1 Pemerhatian	32-33
3.3.1.2 Pemerhatian Turut Serta	33
3.3.1.3 Temubual	33-34
3.3.1.4 Borang Soal Selidik	35
3.4 Populasi Kajian	35-36
3.5 Persampelan	36
3.6 Instrumen Kajian	37
3.7 Rumusan	38

Bab 4 : Analisa dan Dapatan Kajian

4.1 Pengenalan	39-40
4.2 Analisa Kuantitatif (Temuramah)	40
4.2.1 Fungsi-fungsi Alat Muzik Kirunchong dalam Masyarakat Bidayuh	40-43
4.2.2 Faktor Kepupusan	44-45
4.2.3 Nilai Estetika Alat dan Bunyi Muzik Kirunchong	46-50
4.3 Analisa Data Kuantitatif	51-77
4.4 Dapatan Kajian	78-80

Bab 5 : Kesimpulan dan Cadangan

5.1 Kesimpulan	81-82
5.2 Cadangan	82-84
5.3 Cadangan untuk Pengkaji akan datang	84-86

Glosari	87
Senarai Rujukan	88-89
Lampiran	90-98

BAB 1

PENDAHULUAN

1.1 Pengenalan

Sarawak merupakan sebuah negeri yang terbesar dalam Malaysia. Sarawak yang turut dikenali sebagai tanah Enggang adalah salah satu daripada tiga belas negeri yang terdapat di Malaysia. Kawasan Sarawak meliputi keluasan 124450 kilometer persegi dari sebelah barat pulau borneo. Negeri Sarawak dibahagikan kepada 9 bahagian iaitu Kuching, samarahan, Sri Aman, Sarikei, Sibu, Kapit, Bintulu, Miri dan Limbang. (Chang Pat Foh, 1999).

Negeri Sarawak bertuah kerana didiami oleh masyarakat yang berbilang kaum, bangsa dan agama iaitu memiliki 27 kumpulan etnik yang hidup bersama. Antaranya masyarakat Melayu, Cina, India, Iban, Bidayuh, Melanau dan Orang Ulu. Masyarakat yang mendiami negeri Sarawak mempunyai latar belakang dan cara hidup yang berbeza. Hal ini merangkumi adat resam, kepercayaan, kesenian dan kebudayaan yang dimiliki oleh mereka. Setiap etnik mempunyai keunikan tersendiri yang menjadi identiti dalam etnik mereka.

Daerah Serian merupakan satu daerah di bawah pentadbiran bahagian Samarahan sejak tahun 1987. Sebelum di bawah pentadbiran Bahagian Samarahan, Serian dahulunya dikenali dengan nama '*Upper Sadong*' semasa dalam pentadbiran Bahagian Pertama iaitu Kuching pada tahun 1901. Daerah Serian mempunyai keluasan seluas 1,762.4 kilometer persegi yang merangkumi daerah kecil Tebedu. Daerah Kecil Tebedu merupakan pintu masuk bagi sempadan Kalimantan Barat Indonesia. Menurut laporan Profil Bahagian Samarahan

2007, daerah Serian mempunyai jumlah penduduk seramai 92,200 orang yang majoritinya adalah kaum Bidayuh dan diikuti oleh kaum Iban, Melayu, Cina dan lain-lain.

Bidayuh merupakan salah satu golongan etnik yang menetap di negeri Sarawak. Penempatan mereka tertumpu di kawasan Kuching dan samarahan, Sarawak. Masyarakat Bidayuh dikenali sebagai '*land dayak*' dan merupakan etnik yang ketiga besar dalam kumpulan etnik yang terdapat di Sarawak. (Chang Pat Foh, 1999). Etnik Bidayuh mempunyai kesenian dan kebudayaan tersendiri yang unik yang diwarisi sejak turun temurun.

Muzik salah satu produk kesenian yang dimiliki oleh masyarakat Bidayuh Serian. Muzik teranyam dalam fabrik budaya sehingga dari satu segi, muzik tidak boleh dipisahkan dalam kehidupan masyarakat (Nor Shafawati Saari, UKM). Secara amnya, muzik dalam masyarakat Bidayuh digunakan sebagai hiburan dan mengiringi upacara-upacara adat tertentu. Selain daripada Gong, Canang, dan Gendang, Kirunchong merupakan salah satu alat muzik tradisional Bidayuh yang mempunyai keunikan tersendiri hasil kreativiti masyarakat Bidayuh pada zaman dahulu. Kirunchong merupakan salah satu alat muzik tradisional masyarakat Bidayuh Serian yang dihasilkan menggunakan sumber alam semulajadi iaitu buluh. Alat muzik Kirunchong sering dimainkan semasa sambutan hari Gawai oleh masyarakat Bidayuh Serian sebagai simbolik kepada budaya masyarakat Bidayuh yang melakukan aktiviti penanaman padi.

1.2 Permasalahan Kajian

Permasalahan yang didapati dalam kajian ini ialah masyarakat Bidayuh itu sendiri, terutamanya generasi muda tidak mengenali alat muzik Kirunchong, walaupun menetap di kampung halaman, namun mereka tidak mengetahui tentang kewujudan alat muzik ini.

Pengkaji juga mendapati bahawa penggunaan alat muzik Kirunchong ini semakin pupus dalam kalangan masyarakat Bidayuh di daerah Serian. Alat muzik ini jarang lagi digunakan di kebun dan sawah ketika musim menanam padi. Selain itu, Penggunaan alat muzik ini juga jarang diamalkan pada hari Gawai oleh sesetengah kampung di daerah Serian.

Seterusnya, kurang tenaga mahir dalam bermain alat muzik Kirunchong juga menjadi permasalahan dalam kajian ini. Golongan tua yang mewarisi permainan alat muzik ini tidak mendedahkan permainan tersebut kepada golongan muda pada zaman sekarang. Oleh yang demikian, generasi muda zaman sekarang tidak mengetahui cara untuk bermain alat muzik Kirunchong. Perkembangan era seni muzik terkini di samping penggunaan instrument elektrik seperti Gitar, Drum dan sebagainya melenyapkan lagi penggunaan muzik Kirunchong dalam kalangan masyarakat Bidayuh.

1.3 Objektif Kajian

Objektif kajian merupakan pekara penting dalam sesuatu kajian. Hal ini demikian kerana objektif adalah penentu kepada hala tuju kajian tersebut. Oleh itu, pengkaji mengemukakan tiga objektif kajian yang merupakan matlamat yang ingin dicapai oleh pengkaji dalam kajian ini.

- Kajian ini bertujuan untuk mengenalpasti fungsi alat muzik Kirunchong dalam masyarakat Bidayuh di samping memperkenalkan alat muzik kirunchong ini kepada masyarakat luar dan golongan muda masyarakat Bidayuh sendiri yang belum mengetahui tentang kewujudan penggunaan alat muzik Kirunchong.
- Kajian ini turut mengkaji faktor kepupusan alat muzik Kirunchong dalam masyarakat Bidayuh pada masa kini.
- Selain itu, kajian ini juga menganalisa nilai estetika alat dan bunyi muzik Kirunchong.

1.4 Hipotesis Kajian

Dalam kajian ini, pengkaji memberi andaian bahawa golongan muda pada masa sekarang tidak didedahkan dengan alat muzik Kirunchong. Cara hidup generasi muda pada masa kini yang jarang lagi mengikut ibu bapa pergi ke kebun atau sawah padi menyebabkan mereka tidak mengenali fungsi alat muzik Kirunchong. Bagi keluarga yang sememangnya menetap di bandar, cara hidup yang terdedah dengan lebih banyak teknologi moden menyebabkan anak-anak tidak mengenali alat muzik tradisional ini.

Pengkaji juga berandaian bahawa masyarakat Bidayuh pada zaman globalisasi kini, tidak mementingkan seni muzik warisan yang terdapat dalam budaya mereka. Mereka lebih senang menggunakan peralatan muzik terkini yang lebih moden dan canggih semasa menyambut hari perayaan dan Gawai. Di samping itu, pengkaji berandaian bahawa kemudahan pembangunan teknologi pada masa kini yang seperti penggunaan telefon bimbit dan jam tangan membolehkan masyarakat kita menguruskan masa dengan lebih mudah. Penggunaan telefon bimbit membolehkan masyarakat berkomunikasi dengan lebih mudah dan cepat. Selain itu, petani pada masa sekarang tidak lagi memerlukan alat hiburan semasa balik dari huma atau kebun.

Pengkaji juga berandaian bahawa golongan muda pada masa kini tidak meminati muzik tradisional kaum sendiri. Golongan muda yang bekerja di bandar tidak mempunyai masa untuk mempelajari alat muzik Kirunchong ini. Selain itu, kepupusan buluh menyebabkan masyarakat sekarang sukar untuk mencari sumber untuk alat muzik Kirunchong ini.

1.5 Skop Kajian

Kajian ini menfokuskan kepada alat muzik tradisional Kirunchong masyarakat Bidayuh di daerah Serian yang lebih dikenali sebagai Bidayuh Bukar Sadong. Dalam kajian ini, pengkaji akan memperkenalkan tentang alat muzik Kirunchong di samping mengupas fungsi alat muzik Kirunchong dalam masyarakat Bidayuh pada masa dahulu sehingga kini. Di samping itu, pengkaji juga mengkaji faktor kepupusan permainan alat muzik tradisional ini dalam sesetengah kampung di daerah Serian.

Permainan alat muzik Kirunchong ini hanya terdapat dalam budaya masyarakat Bidayuh di daerah Serian sahaja. Alat muzik kirunchong masih lagi dimainkan oleh beberapa kampung di daerah serian. Kampung-kampung yang masih mengamalkan permainan alat muzik ini menjadi tumpuan pengkaji untuk mendapatkan sumber maklumat tentang permainan alat muzik Kirunchong ini.

Dalam kajian ini, masyarakat yang menjadi tumpuan pengkaji adalah golongan masyarakat Bidayuh Serian sendiri. Informan dan responden dalam kajian ini fokus kepada masyarakat Bidayuh Serian yang terdiri daripada golongan tua dan golongan muda.

1.6 Kepentingan Kajian

Kajian ini penting untuk memberi kesedaran kepada masyarakat Bidayuh terutamanya generasi muda dalam mengekalkan produk seni budaya yang di warisi sejak turun-temurun. Hal ini kerana generasi muda sahaja yang mampu mengekalkan warisan produk seni ini di masa hadapan. Kajian ini juga memberi kesedaran kepada golongan tua yang mahir dalam alat muzik Kirunchong agar terus memberi pendedahan dan tunjuk ajar kepada golongan muda dalam permainan Kirunchong. Pendedahan terhadap permainan Kirunchong dapat mengekalkan nilai estetika dan keunikan bunyi muzik Kirunchong.

Melalui kajian ini, pengkaji berharap agar lebih ramai golongan muda masyarakat Bidayuh mengenali Kirunchong yang merupakan salah satu alat muzik tradisional kaum Bidayuh sendiri. Hal ini kerana alat muzik Kirunchong merupakan produk seni yang melambangkan identiti kaum Bidayuh di daerah Serian. Dengan mengenali secara lebih mendalam akan identiti kaum, hal ini dapat meningkatkan jati diri golongan muda sebagai anak Bidayuh. Di samping itu, alat muzik Kirunchong adalah seni warisan masyarakat Bidayuh yang perlu dikekalkan agar tidak pupus dibawa arus pemodenan.

Selain itu, kajian ini juga dijalankan untuk membantu merungkai permasalahan yang timbul dalam pemeliharaan alat muzik tradisional masyarakat Bidayuh ini dalam kalangan masyarakat Bidayuh sendiri. Hal ini kerana masyarakat Bidayuh pada zaman moden kini kurang memberi tumpuan terhadap produk seni terutamanya produk seni tradisional. Dalam menghadapi permasalahan yang dikaji, cadangan dan idea yang relevan dapat diberi agar dapat membantu memberi kesedaran kepada masyarakat Bidayuh dalam memelihara alat muzik Kirunchong.

1.7 Batasan Kajian

Pengkaji menghadapi beberapa masalah sepanjang menjalankan penyelidikan ini. Masalah utama yang dihadapi oleh pengkaji adalah mencari sumber rujukan bagi mengukuhkan penyelidikan ini. Pengkaji menghadapi kesukaran untuk mencari buku-buku dan jurnal yang berkaitan dengan peralatan muzik yang diperbuat daripada buluh terutamanya untuk masyarakat Bidayuh. Hal ini kerana tiada buku yang menerangkan secara mendalam dan khusus untuk masyarakat Bidayuh sahaja. Selain itu, masalah yang dihadapi oleh pengkaji adalah masa yang tidak mencukupi untuk pengkaji menjalankan kerja lapangan. Pengkaji tidak mempunyai masa yang cukup untuk berjumpa dengan informan.

BAB 2

SOROTAN KESUSASTERAAN

2.1 Pengenalan

Sorotan kesusasteraan ialah kajian lepas yang berkaitan dengan penyelidikan yang dibuat oleh pengkaji. Bab ini penting bagi pengkaji sebagai asas dan pemberi gambaran secara menyeluruh tentang aspek-aspek yang berkaitan dengan kajian. Bab ini menghubungkaitkan kajian terdahulu dengan kajian pengkaji di samping memberi idea baru kepada pengkaji untuk mengkaji sesuatu yang baru dari kajian pengkaji terdahulu.

2.2 Alat Muzik Tradisional

Alat muzik merujuk kepada peralatan yang digunakan untuk menghasilkan muzik. Menurut kamus pelajar Edisi Kedua, alat muzik adalah perkakas yang digunakan untuk mengeluarkan bunyi yang berlagu. Manakala kamus Dewan Edisi keempat pula menyatakan alat muzik adalah perkakas yang boleh mengeluarkan bunyi yang berirama untuk memainkan sebuah lagu. Alat muzik merupakan salah satu khazanah seni yang melambangkan identiti etnik di negara kita. Kepelbagaiannya masyarakat di Malaysia menghasilkan pelbagai kreativiti dalam bermain alat muzik. Setiap masyarakat di Malaysia mempunyai alat muzik tradisional tersendiri berdasarkan latar belakang etnik mereka.

Pada zaman dahulu, alat muzik memiliki beberapa fungsi dalam masyarakat kita. Alat muzik digunakan sebagai alat penyebaran maklumat, lambang budaya bangsa, alat ritual yang

dapat menghubungkan manusia dengan alam luar biasa (magis) selain dari fungsi utama sebagai alat hiburan. Terdapat pelbagai jenis alat muzik tradisional di Malaysia seperti Gambus, Erhu, Rebab, Yangqin, Sompotan, Kompang, Angklung, Rebana, Canang, Tabla, Sitar, Gong, Bongo, Rebana Ubi, Gendang dan Seruling. (Zulaili Afidah, 2013).

Dalam masyarakat melayu, Azhar Abdul Latif (2009) menerangkan bahawa alat muzik tradisional berfungsi dalam kesenian tradisional yang unik dalam masyarakat melayu mengikut tempat masing-masing. Misalnya, peralatan muzik seperti Violin, Rebana dan Gong digunakan dalam muzik dondang sayang di negeri Melaka, alat muzik seperti Gambus, Harmonium, Tabla dan Marakas digunakan untuk muzik ghazal di negeri Johor, alat muzik seperti Serunai, Geduk, Gedumbak, Gendang, Kasi, Canang dan Tetawak digunakan untuk menghasilkan muzik yang mengiringi persembahan wayang kulit di negeri Kelantan.

Azhar Abdul Latif (2009) dalam penulisan jurnal yang bertajuk Peranan Alat Muzik Tradisional Dalam Proses Komunikasi turut menyatakan bahawa alat muzik tradisional Melayu merupakan alat dan teknologi media yang berperanan penting di dalam proses komunikasi tradisi di Malaysia. Antara alat muzik tradisional Melayu yang digunakan dalam proses komunikasi tradisi di Malaysia ialah Serunai Kelantan (Muzik Wayang Kulit), Gendang (Muzik Silat), Rebana (Muzik Dondang Sayang), Kompang (Hadrah), Gong (kebanyakkan muzik Melayu), Rebab (Muzik Makyung) dan Gambus (Muzik Ghazal).

Berdasarkan buku-buku tersebut, pengkaji dapat melihat bahawa buku tersebut berkaitan dengan kajian pengkaji di mana alat muzik berfungsi sebagai alat komunikasi masyarakat pada zaman dahulu. Hal ini dilihat melalui persamaan fungsi alat muzik masyarakat melayu dengan masyarakat Bidayuh di mana penggunaan alat muzik kirunchong ini juga sebagai alat komunikasi seperti Serunai, Gendang, Rebana, Kompang, Gong, Rebab dan Gambus.

2.3 Alat Muzik berinspirasikan Alam Semulajadi

Kirunchong merupakan alat muzik tradisional yang berinspirasikan alam semulajadi. Hal ini kerana kirunchong dihasilkan melalui sejenis tumbuhan iaitu buluh. Kehidupan masyarakat Bidayuh yang lebih dekat dengan hutan membolehkan mereka memanfaatkan alam semula jadi dalam setiap aktiviti kehidupan mereka.

Menurut Prof. Dr Ghulam-Surwar Yousof dalam bukunya yang bertajuk *Performing Arts* pula menerangkan bahawa masyarakat orang asli menghasilkan peralatan muzik dengan berinspirasikan alam semulajadi. Hal ini kerana orang ulu merupakan salah satu etnik tinggal di hutan yang mengekalkan hubungan dengan alam semulajadi dalam kehidupan. Oleh itu, peralatan muzik turut diperbuat daripada hasil hutan. Bagi masyarakat orang Asli, muzik dilakukan untuk keseronokan dan tujuan upacara berakar umbi dalam kepercayaan animisme yang menghormati gunung, hutan, laut dan sungai.

"...The natural environment has been a strong influence in shaping their music as well. Musical instruments are made from forest materials such as wood, bamboo, vines and leaves..."

(Prof. Ghulam-Surwar Yousof, 2004, m/s 70)

Petikan diatas menyatakan bahawa persekitaran mempunyai pengaruh yang kuat dalam membentuk muzik orang asli. Peralatan muzik orang asli diperbuat daripada bahan-bahan hutan seperti kayu, buluh dan dedaun.

"...The types of musical instruments found among most orang asli group are tube zithers, Stamping tubes, flutes and the jaw's harp (also called 'jews harp' or 'mouth harp')..."

(Prof. Ghulam-Surwar, 2004, m/s 70)

Petikan diatas menerangkan terdapat beberapa jenis alat muzik yang terdapat dalam kumpulan orang asli. Antaranya dikenali sebagai Tube Zither, Stamping Tubes, Flutes dan Jaw's Harp. Semua peralatan muzik ini dihasilkan menggunakan buluh.

Selain itu, etnik orang ulu iaitu Penan juga memanfaatkan alam semulajadi dalam kehidupan mereka. Sumber hutan dimanfaatkan sepenuhnya dalam kehidupan sehari-hari termasuk penghasilan alat muzik.

"...They can also carve and make traditional musical instruments like the sape (which is made from wood and looks similar to a guitar) and Keloree (which is made from an arrangement of bamboo and dried bottle gourd)..."

(m/s 96, Khadir Ahmad, 1994)

Berdasarkan petikan diatas iaitu daripada sebuah buku yang bertajuk Save penan oleh Kadir Ahmad (1994) menyatakan orang asli mengukir dan menghasilkan alat muzik menggunakan kayu. Contohnya alat muzik Sape yang kelihatan menyerupai Gitar. Keloree pula alat muzik yang dihasilkan dari susunan buluh dan botol labu kering.

Secara keseluruhannya, golongan masyarakat pada zaman dahulu memanfaatkan alam sekeliling mereka seperti tumbuh-tumbuhan dalam mencipta alat muzik. Penggunaan tumbuh-tumbuhan dalam menghasilkan alat muzik menunjukkan tingginya nilai kreativiti masyarakat dalam mengaplikasikan elemen yang berada di persekitaran mereka. (Prof. Ghulam-Surwar, 2009).

Menurut Ramin B.Marasan (2003) dalam bukunya yang bertajuk Alat Muzik Sompotan Negeri Sabah, Sompotan adalah sejenis alat muzik yang diperbuat daripada sumbiling (buluh) dan juga labu pahit. Sompotan adalah salah satu alat muzik yang menggunakan bahan alam semula jadi sepenuhnya. Alat muzik ini juga dikatakan bersifat mesra alam dan mementingkan ciri-ciri keharmonian serta kesepadan dalam penghasilannya.

Menurut Aripin Said (2004) dalam buku Nyanyian Rakyat Khazanah Bangsa yang Hilang, peralatan muzik yang digunakan dalam nyanyian-nyanyian rakyat selalunya terdiri dari bahan alam sekeliling. Antaranya, Rebana, Gong dan Gendang, Rebab dan Buluh yang diketuk.

2.4 Kategori Alat Muzik

Setiap alat muzik mempunyai klasifikasi berdasarkan ciri-ciri peralatan yang digunakan dan cara untuk bermain alat muzik tersebut. Hal ini diterangkan menerusi buku yang ditulis oleh Lee Elaine (2007) yang bertajuk *Ethic Instruments of Malaysia*.

Menurut Lee Elaine (2007), peralatan musik tradisional setiap suku etnik di Malaysia yang diklasifikasikan kepada 4 kategori iaitu Membranophones, Aerophone, Idiophone dan Chordophone. Membranophones adalah kategori alat muzik yang menghasilkan getaran dalam bunyi muzik. Contohnya, gitar, gendang dan drum. Membranophones merupakan kategori

terbesar dalam peralatan musik tradisional di Malaysia. Seterusnya, Aerophone dikategorikan sebagai instrument angin seperti penggunaan alat muzik Serunai, Idiophone merupakan alat muzik yang menghasilkan gegaran sendiri dan Chordophone diklasifikasikan sebagai instrument rentetan yang dimainkan secara petikan atau tunduk.

Jacqueline Pugh-Kitingan (2004) dalam bukunya *Music in sabah* menerangkan bahawa peralatan muzik di negeri sabah terbahagi daripada beberapa kategori iaitu Membranophones yang terdiri daripada Drum (Karatung, Gandang, Tontog) dan Frame Drum (Rebana). Idiophone di sabah terdiri daripada Metalophones (*Hanging Gongs, kulitangan, Metal Xylophones*) Idiophones buluh (Togunggak) dan Idiophone kayu (gabbang). Aerophones di sabah pula terdiri daripada Mouthflutes (Suling), Noseflutes (Turali), Mouthorgans (Sompotan). Kategori Chordophones di negeri sabah pula terdiri daripada *Indigenous Tube Zithers* (Tongkungon) and *Strummed Lutes* (Sundatang).

Menurut Mohamed Ghous Nasuruddin (2007) dalam bukunya yang bertajuk *Traditional Malaysian Music*, peralatan muzik di Malaysia dikumpulkan dalam beberapa kategori. Kategori yang pertama iaitu Aerophone yang terdiri daripada Serunai, Seruling, Kesuling, Selumpit, Turali, Silinguit, Sompotan dan Keluri. Kedua iaitu Chordophone yang terdiri daripada Rebab, Sape, Sundatang, Gambus, Oud, Tongkugon, Satong and Bilikan. Kategori ketiga ialah Membranephone. Beberapa jenis drum yang berbeza asal usulnya adalah dibawah kategori ini. Antaranya Gendang, Gedumbak, Geduk, Rebana, Tar, Jidur, Kratong, Dumbak, Ketubung dan Sepang. Manakala Idiophone pula terdiri daripada Gong bulat, Gong berbusut ditala, Simbal, Loceng, Saron, Gambang kayu, Demung, Kenong, Kromong, Kertuk, Kulingtangan, Engkeromong, Canang, Kesi, Jantung Utang, Angklung, Togunggak, Ketungan dan Guritik.